

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ НА ЧУЖДЕСТРАННИЯ ЛЕКТОР

Зузана Обертова

Университет „Коменски“ – Братислава (Словакия)

Резюме. Статията е посветена на педагогическата и научноизследователската дейност на полския славист Владислав Бобек (1902 – 1942), който в периода между двете световни войни работи като лектор по полски език и литература във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава. По време на престоя си насърчава интереса на студентите към полонистичните дисциплини и възпитава първото поколение от професионални словашки преводачи на полска литература. Като учен, полага основите не само на словашко-полското сравнително литературознание, но и допринася за проучването на словашката литература.

В. Бобек е изключително продуктивен автор, творчеството му засяга всяка една от славянските филологии. Пише и оригинални статии върху българската литература. В. Бобек надминава далеч стандартните очаквания към чуждестранния лектор от приемащия университет. С дейността си, която и днес е пример за вдъхновение за много учени, обогатява изследванията в полето на славистиката.

Ключови думи: Владислав Бобек; лектор по полски език; словашко-полски литературни връзки; сравнително литературознание; Пенчо Славейков

Лекторатът по полски език в Университета „Коменски“ в Братислава възниква към Семинара по славянски филологии малко след основаването на Философския факултет през 1921 г. Първият полски лектор в периода 1924 – 1926 г. е Йежи Погоновски, а след двугодишно прекъсване го замества Владислав Бобек. Младият славист, историк и педагог не се ограничава в рамките на преподавателската дейност. Още от самото начало се изявява като активен учен и изследовател, чието дело е огромен принос не само за Философския факултет, но и за цялата научна общност.

Владислав Бобек е роден през 1902 в с. Вжави в Югоизточна Полша. В периода 1920 – 1925 г. следва полонистика в Ягелонския университет в Краков, а като втора специалност – история и педагогика. След дипломирането си работи като учител в гимназията в Катовице. В същото време се отдава на научни

занимания, които продължава да развива и след идването си във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава през акад. 1928/1929 г.

В рамките на лектората В. Бобек преподава граматика, съвременна полска проза и поезия, интерпретация на художествен текст (Pančíková, 2001: 82 – 84). Неговите часове се радвали на голям интерес от страна на студентите, който успявал да привлече и запази дълго. Успешно съчетавал знанията за полската литература с изучаването на езика. Наред с граматическите и комуникативните упражнения още от самото начало давал на студентите си да четат и превеждат трудни текстове. Десетки студенти завършват успешно водените от Бобек курсове по полски език и литература. Благодарение на работата му в Словакия се заражда системен интерес към полонистиката и се формира цяло поколение от професионално подготвени полонисти в областта на литературната наука и критика, и най-вече превода.

Паралелно с преподаването Бобек се занимава активно и с научни изследвания в полето на славистиката. Те не се свеждат единствено до литературата и езикознанието, интересуват го отделни теми от културата, етнографията и историята. В началото на научния си път проучва творчеството на чешкия бароков писател, историк и педагог Бохуслав Балбин (Bobek, 1930; 1931a; 1936a), на когото посвещава обширна монография (Bobek, 1932a) и така записва името си в историята на чешката историография. На източнославянския ареал посвещава редица студии от съпоставителен характер, като преобладават полско-руските и руско-словашките изследвания (Bobek, 1934a; 1936b; 1936c). На южнославянския ареал обръща внимание в хабилитационния си труд *Rola epiki ludowej w rozwoju życia kulturalnego Serbów i Chorwatów* („Ролята на народния епос в развитието на културния живот на сърбите и хърватите“), както и в други статии (Bobek, 1933a; 1934b). Особен интерес проявява към българската литература. Благодарение на стипендия от полското Министерство на вероизповеданията и народната просвета през лятото на 1929 г. посещава България с научноизследователска цел. Проучва творчеството главно на поета Пенчо Славейков. Въпреки че е причисляван към представителите на модернизма, Бобек забелязва в неговата поема „Кървава песен“ елементи на месианизъм, характерен за периода на романтизма. За Бобек като полонист проявите на месианизма са напълно естествени – идейното съдържание на това философско течение в целия му облик се манифестира именно в полската литература на XIX век. В студията *Mesianizmus Penča Slavejkova* („Месианизмът на Пенчо Славейков“) авторът посочва обусловените от историята на българския народ предпоставки за появата на мотивите за „страданието“ и „спасението“ в литературата и представя фрагменти от „Кървава песен“, в които според него са отразени идеите на месианизма (Bobek, 1931b: 133 – 141). Счита ги обаче за отвлечени и непоследователни, без да са повлияни от славянофилските тенденции. Според Бобек Славейков е месианист „в тесния и собствения смисъл на думата“ (Bobek, 1931b: 139).

Значително повече място е отделено на „Кървава песен“ в студията *Europejsny charakter Krwawej pieśni P. Slavejkova* („Черти на епоса в „Кървава песен“ от Пенчо Славейков“), с която Бобек реагира на предишни публикации по темата от европейски критици. Правят му впечатление рецензиите от шведския славист Алфред Йенсен и българския литературен критик Малчо Николов, в които „Кървава песен“ на Славейков се сравнява с националния епос на Адам Мицкевич „Пан Тадеуш“. Полският учен намира публикациите, в които се търсят сходства не само с Мицкевич, но и с Омировата „Илиада“, за недостатъчно разгърнати, за твърде общи и затова се заема да направи подробен анализ на „Кървава песен“ (Bobek, 1932b: 514). Докосва се до общата проблематика на типичните белези на епоса и изтъква отделни черти на този жанр чрез конкретни примери от творчеството на Вергилий, Байрон, Шели, като акцентира върху взаимната обусловеност с „Кървава песен“. На фона на многобройните сравнения, изтъквайки като все-странен познавач на европейската литература, Бобек успява да подчертае специфичните черти на българския епос.

Към „Кървава песен“ се връща в статията си *Niekoľko poznámok k symbolickému významu hlavných postáv v Krvavej piesni Penča Slavejkova* („Бележки към символното значение на главните герои в „Кървава песен“), публикувана в „Сборника по случай 70-годишнината от рождението на Любомир Милетич“. Авторът обръща внимание на аналогията между символното изразяване на Пенчо Славейков и полския романтически поет Юлиуш Словацки. Според Бобек героите не са еднозначни, в началото са представени като реалистични и динамични, постепенно се превръщат в символични. Затова поемата на Славейков е едновременно епична и символична. Бобек дава следната оценка за „Кървава песен“: „Ако Славейков беше тръгнал по пътя на символизма и абстрактното, щеше да създаде единна, цялостна поема; тогава много по-лесно и естествено можеше да изрази своята патриотична идеология. [...] Съчетанието от епос и символни елементи нарушава вътрешната логика и хомогенност на творбата“ (Bobek, 1933b).

По интересен, дори еkleктичен начин е написана статията *Paisij Chilendarski, prvý bulharský buditeľ* („Паисий Хилендарски – първият български будител“), която Бобек публикува в научнопопулярната поредица *Kapitoly o slovanstve* („Страници за славянството“) на списание *Slovák* (Bobek, 1937a; 1937b: 6). Става дума за единство от литературна фикция, превод, критическа оценка и сравнителен преглед на българското и словашкото национално будителско движение. В статията си Бобек стилизира образа на Паисий Хилендарски в ролята му на наблюдател. Посочва вероятните причини за възникването на „История славянобългарска“ и с експресивен, на места патетичен тон очертава историческия контекст на турското робство. Авторът си представя как Паисий чете на глас своето произведение и по този начин запознава словашкия читател с откъси от „Историята“, която и досега няма пълен превод словашки език. Чрез белетризация Бобек се опитва да изтъкне значението на Паисиевата творба за духовното възраждане на българския народ.

Не пропуска да припомни, че „Историята“ представлява компилация от различни източници и в нея се съдържат много неточни факти. В заключение авторът търси аналогия със Словашкото възраждане и школата на Антон Бернолак. За обща черта счита зараждането на модерния патриотизъм в българската и словашката литература (Bobek, 1937b: 6).

Бобек е славист в широкия смисъл на това понятие. В научноизследователската си дейност отделя място на всяка една от славянските филологии. За развоя на словашко-полските културни връзки, както и за съвременната литературна наука най-ценни се оказват неговите статии от областта на словашкото литературознание и словашко-полската литературна компаративистика. В. Бобек внася нови импулси в развитието на литературната историография. Със студията си *K problému periodizácie dejín slovenskej literatúry* („Към проблема за периодизацията на словашката литература“) (1937c) значително допринася за опознаването на развойните тенденции в словашката литература. Той е и първият учен, който излага на теория методологическите въпроси относно нейната периодизация. Впоследствие прилага тази методология в *Prehľadné dejiny slovenskej literatúry* („Кратка история на словашката литература“) (1939). В двете изследвания е налице подчертан контраст с прокараваните по това време идеи за единна чехословашка нация и литература. Освен че Бобек приписва автономен статут на словашката литература, прави опит да я включи и в парадигмата на общоевропейския литературен контекст. Макар и с известни неточности, въвежда термина „предромантизъм“ в словашкото литературознание (Vojtech, 2003: 18).

Творчеството на полския лектор представлява значителен принос за развитието на словакистичните изследвания в Полша. Неговата „История“ среща широк отзвук, в резултат на който Бобек се възприема за инициатор на научните спорове около периодизацията на словашката литература (Kolbuszewski, 1973: 154), както и за автор на първия полски научен синтез на историята на словашката литература (Niedziela, 1972: 164). Като цяло, този труд е с висока информативна и научна стойност. В него са отразени характерни черти на словашката литература, нейните естетически критерии и националнобудителска мисия, собственото ѝ развитие, както и връзките ѝ с други чуждоезични литератури (Śliziński, 1978: 192 – 193).

В продължение на няколко години В. Бобек публикува голям брой изследвания, посветени на полската и словашката литература в сравнителен аспект. Като първа самостоятелна книжна монография излиза *Mickiewicz w literaturze słowackiej* („Мицкевич в словашката литература“) (1931c). Бобек проследява влиянията на полската литература върху словашката (1931d), съпоставя стихотворната и строфичната организация в словашката и полската романтическа литература (Bobek, 1933c; 1936d). С помощта на архивни документи от Матица словашка осветлява някои факти от полонофилството на привържениците на възрожденския деец и кодификатор на словашкия книжовен език Людовит Щур. Доказаните контакти

с полската литература служат за опорна точка на съпоставителни изследвания на поезията на поколението от последователи на Людовит Щур и Адам Мицкевич. Следи на вдъхновение от полската литература Бобек открива у редица словашки творци: Йозеф Милослав Хурбан, Михал Милослав Ходжа, Карол Кузмани, Ян Францисци, Бохуслав Носак-Незабудов (Bobek, 1934c), Микулаш Дохнани, Петер Келнер-Хостински, Само Бохдан Хробон (Bobek, 1931e), Ян Калинчиак (Bobek, 1937d) и Янко Крал (Bobek, 1933d), в чиито произведения търси паралели с полската художествена литература.

Компаративистичните публикации на Бобек са подложени на остри коментари. Литературната критика го упреква в установяване на пряка зависимост на словашката от полската литература, т.е. в омаловажаване на контекстовите връзки на словашката литература (Mráz, 1936: 506; Laťáková, 1972: 227 – 228). Методологията на В. Бобек съответства на тогавашната изследователска дейност и се опира на характерните за периода теоретични принципи. Част от научното му дело успява да издържи и в перспективата на по-новия типологически подход към сравнителното литературознание. Важно е да се подчертае, че изследванията на генетичните (контактните) литературни връзки и през 70-те и 80-те години на XX век са смятани от известни западнославянски компаративисти за неразделна част от сравнителното литературознание.

В. Бобек се съсредоточава главно върху извеждане и описание на сходствата между полската и словашката литература и по този начин полага основите за покриване на бъдещите цели на словашко-полското сравнително литературознание. Йозеф Хвишч, който изследва моделите и принципите на развитие на словашко-полските литературни връзки, реагира отчасти полемично на твърденията на Бобек, но признава също, че отделни факти от неговите проучвания са актуални и значими и до днес (Hvišč, 2004: 153). Чрез подробен анализ на поетичните и стилистичните средства и мотиви се потвърждават например тезите на Бобек за „Ода на младостта“ от Мицкевич, че е идейно вдъхновение за младите словашки поети романтици (Hvišč, 2004: 39 – 40), за „Конрад Валенрод“ на Мицкевич, че в словашкия романтизъм се възприема като символ на патриотизма и саможертвата много повече, отколкото байронизма (Hvišč, 1996: 35), или за стихотворението *Žialenie* „Печал“ от П. Келнер Хостински, че във формално и съдържателно отношение е свързано с монолога *Improwizacja* („Импровизация“) от третата част на драматическия цикъл *Dziady* („Предците“) на Мицкевич (Kolbuszewski, 1972: 97). Бобек е първият, който представя в обобщен вид основните принципи на превода и възможните грешки при превод от полски на словашки език, които продължават да бъдат актуални и в наши дни (Bobek, 1931c: 54). Днес името на Бобек често се появява в сборниците, посветени на полско-словашките литературни връзки от епохата на Романтизма. По този начин фактите и доказателствата от неговите задълбочени трудове продължават да се повтарят във вид на обобщени, но все така валидни твърдения.

Диапазонът на заниманията на В. Бобек е изключително широк. В Братислава идва като чуждестранен лектор, но тук преминава най-ползотворният период от научноизследователската му работа. Въпреки че от чуждестранния лектор се очаква да се включи в научноизследователската дейност на приемащия университет съобразно научните си интереси (Pečarovičová, 2014: 38), постигнатото от Бобек далеч надминава стандартните изисквания. За съжаление, не успява да продължи своята академична и научна кариера. Като активен участник в полското антифашистко движение, през 1941 г. е арестуван от Гестапо, а през следващата година загива в концентрационния лагер Аушвиц-Биркенау (Bobek, 2001: 12 – 13). Малко след навършването на 40-ата си годишнина неговата библиография наброява повече от 100 заглавия, включително и няколко монографии. До последно работи с неуморно желание, сякаш предсеща преждевременната си смърт. Със сигурност и днес Владислав Бобек може да бъде вдъхновяващ пример за всеки млад научен работник, университетски преподавател и лектор по чужд език.

REFERENCES

- Bobek, W. (1930). Bogusława Balbína związki z Polską. *Ruch Słowiański*, 3 (10), 353 – 363.
- Bobek, W. (1931a). Balbín a Barklaj (pp. 9 – 20). In: *Slovenská miscellanea*. Bratislava: Univerzum.
- Bobek, W. (1931b). Mesianizmus Penča Slavejkova. *Sborník Matice slovenskej*, 9 (1 – 4), 133 – 141.
- Bobek, W. (1931c). *Mickiewicz w literaturze słowackiej*. Praha: Učena společnost Šafaříkova,
- Bobek, W. (1931d). K otázke pôsobenia poľskej literatúry na slovenskú. *Sborník Matice slovenskej*, 9 (1 – 4), 117 – 122.
- Bobek, W. (1931e): Ohlasy Mickiewiczzovej Improwizacie v básnickej tvorbe Štúrovcov. *Politika*, 1 (8), 94 – 95.
- Bobek, W. (1932a). Bohuslav Balbín. In: *Sborník Filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě 9*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského.
- Bobek, W. (1932b). Epopeiczny charakter *Krwawej pieśni* P. Slavejkova. Bratislava. *Časopis Učené společnosti Šafaříkovy*, 6, 513 – 536.
- Bobek, W. (1933a). Juraj Križanić. *Kultúra*, 5 (12), 902 – 906.
- Bobek, W. (1933b). Kilka uwag o symbolicznem znaczeniu głównych postaci *Krwawej pieśni* P. Sławejkova (pp. 645 – 648). In: *Сборник в чест на проф Л. Милетич за седемдесетгодишнината от рождението му 1863 – 1933*. София: Македонски научен институт.
- Bobek, W. (1933c). Poľský základ štúrovskej metriky. *Kultúra*, 1933, 5 (4), 248 – 256.

- Bobek, W. (1933d). Úvahy o Jankovi Kráľovi (pp. 9 – 26). In: *Sborník na počesť Jozefa Škultétyho*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská.
- Bobek, W. (1934b). O Gunduličovom „Osmanovi“. *Národné noviny*, 65 (1), 8.
- Bobek, W. (1934a). Mickiewicz a Puškin. *Prúdy*, 18 (9 – 10), 543 – 556.
- Bobek, W. (1934c). Polonica u Hurbana, Hroboňa, Hodžu a Mik. Dohnányho. *Prúdy*, 18 (2), 91 – 98.
- Bobek, W. (1936a). Balbínov patriotizmus (pp. 188 – 210). In: *Slovensko a Slovanstvo*. Bratislava: Nakladateľstvo Slovenskej ligy Bratislava.
- Bobek, W. (1936b). Jesenský a Puškin. *Prúdy*, 20 (9 – 10), 571 – 577.
- Bobek, W. (1936c). Puškin u Slovákov (pp. 186 – 187). In: *Slovensko a Slovanstvo*. Bratislava: Nakladateľstvo Slovenskej ligy.
- Bobek, W. (1936d): Zo slovanských literárnych stykov. III. K prameňom štúrovskej poézie. *Prúdy*, 1936, 20 (3), 182 – 186.
- Bobek, W. (1937a). Kapitoly o slovanstve. Paisij Chilendarski, prvý bulharský buditel'. *Slovák*, 19 (79), 6.
- Bobek, W. (1937b). Kapitoly o slovanstve. Paisij Chilendarski, prvý bulharský buditel'. *Slovák*, 19 (80), 6.
- Bobek, W. (1937c). K problému periodizácie slovenských literárnych dejín. *Sborník Matice slovenskej*, 15 (4), 486 – 501.
- Bobek, W. (1937d). Ad vocem: Kalinčák a M. Czajkowski. *Prúdy*, 21 (5 – 6), 335 – 339.
- Bobek, W. (1939). *Prehľadné dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava: Władysław Bobek.
- Bobek, W. T. (2001). *Władysław Bobek. Slawista – slowacysta*. Warszawa: Władysław Tadeusz Bobek.
- Hvišč, J. (1996). *Vzťahy a súvislosti slovenskej a poľskej literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Hvišč, J. (2004). *Óda na mladosť*. Bratislava: Lufema.
- Kolbuszewski, J. (1972). Žialenie P. Kellnera-Hostinský'eho a Improvizácia Konrada. *Slavia Occidentalis*, 30, 95 – 97.
- Kolbuszewski, J. (1973). Zagadnienie periodyzacji dziejów literatury słowackiej. *Przegląd Humanistyczny*, 17 (3), 153 – 162.
- Laťáková, A. (1972). Władysław Bobek a slovenská literatúra (pp. 223 – 239). In: *Vzťahy slovenskej a poľskej literatúry od klasicizmu po súčasnosť*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- Mráz, A. (1936). Władisław Bobek: Slovensko a Slovanstvo. *Slovenské pohľady*, 52, (8 – 9), 505 – 506.
- Niedziela, Z (1972). Polskie syntezy historii literatury słowackiej (pp. 159 – 166). In: *Związki i paralele literatur polskiej i słowackiej*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.

- Pančíková, M. (2001). Dane osobowe Władysława Bobka w archiwum Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie (pp. 82 – 84). In: *Władysław Bobek. Slawista – słowacysta*. Warszawa: Władysław Tadeusz Bobek.
- Pekarovičová, J. (2014). Desatoro lektora cudzieho jazyka (pp. 35 – 42). In: *Philologica 73*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Śliziński, J. (1978): *Stosunki literackie polsko-czeskie i polsko-słowackie 1890 – 1939*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Vojtech, M. (2003). *Od baroka k romantizmu. Literárne smery a tendencie v slovenskej literatúre v rokoch 1780 – 1840*. Bratislava: Univerzita Komenského.

SCHOLARLY RESEARCH ACTIVITIES OF THE FOREIGN LECTOR

Abstract. The paper deals with the pedagogical and research activities of Władysław Bobek, a lector of Polish language and literature at the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava during the inter-war period. As a teacher he encouraged students in being interested in the Polish language, literature and culture. He educated the first properly prepared generation of Slovak translators of Polish literature. As a scholar he laid foundations of the Polish-Slovak comparative research in literature and enriched the research of the history of the Slovak literature. He was interested in almost all Slavic philology and wrote papers also on the Bulgarian literature. W. Bobek surpassed expectations on foreign lectors. His contribution to the Slovak research is so inspiring that scholars reach out to his work until today.

Keywords: Władysław Bobek; Lector of Polish Language; Slovak-Polish Literature Relations; Comparative Literature Studies; Pencho Slaveykov

✉ **Dr. Zuzana Obertová**
ORCID iD: 0000-0002-5766-4081
Department of Slavic Studies
Faculty of Arts
Comenius University in Bratislava
2, Gondova St.
811 02 Bratislava, Slovakia
E-mail: zuzana.obertova@uniba.sk